«ALLE GODE KREFTER»

«Alle gode krefter», «snikprivatisering» og frykt for økte klasseskiller er gjengangere fra Høyre-politikere over hele landet. Hva mener de egentlig med dette? Og hva skal de gode kreftene brukes til? I dette notatet går vi gjennom fire hovedargumenter Høyre bruker i privatiseringsspørsmålet, og viser hvordan de kan møtes fra et venstreperspektiv.

SAMMENDRAG

• Formålet med dette notatet er å klargjøre Høyres argumenter for å privatisere det offentlige tjenesteapparatet. Basert på en analyse av medieoppslag og meningsinnlegg fra Høyres politikere i de seks største byene i landet finner vi fire hovedargumenter:

1. Alle gode krefter: Argumentet handler om at velferdsstaten er nødt til å slippe inn alle de som kan bidra til å skape et så godt velferdstilbud som mulig. En effekt av denne argumentasjonen er å viske ut skillet mellom offentlige, ideelle og private tilbydere, og forskjellen mellom profittfri og profittbasert velferd.
2. Privat løsning på et offentlig problem: Dette argumentet framstiller privatisering som svaret på problemer i velferden. Her overtar Høyre langt på vei venstresidens problembeskrivelse, for eksempel ved å advare om økte klasseskiller i velferden.
3. Ideologiske skylapper: Dette argumentet legger til grunn at det er likegyldig for brukerne om det er en offentlig eller en privat aktør som leverer tjenestene, og at motstand til privatisering derfor må være ideologisk basert. Hensikten er å framstille venstresiden som om de prioriterer politikk over brukernes interesser, mens Høyre omvendt setter brukerne høyest.
4. Valgfrihet, mangfold og innovasjon-argumentet handler om at privatisering vil forbedre tjenestene fra et brukerperspektiv. Argumentet har etter vårt syn en mindre framtredende rolle i 2023-valgkampen enn det tradisjonelt har hatt.

• Generelt sett virker det som om Høyres strategi er å viske ut skillet mellom private og offentlige tjenestetilbydere. Slik kan de framstille det som om partiets ønske om privatisering ikke er politisk motivert, men et pragmatisk svar på konkrete utfordringer, mens venstresiden framstår som ideologiske og byråkratiske.

• I notatets siste del analyserer vi om de skjulte forutsetningene og svake punktene i Høyres argumenter til dels er selvmotsigende, og viser hvordan venstresiden kan møte dem.

HØYRES DILEMMA

I kommunestyre- og fylkestingsvalget 2023 ligger Høyre an til å ta makten i flere av de største byene i Norge. Dersom Høyre lykkes kan det få store konsekvenser for de kommunale velferdstjenestene. I november 2022 varslet Høyres kandidater i Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand og Tromsø at de ville privatisere tjenester innen barnehage, barnevern, hjemmehjelp og sykehjem. [1] I Høyres partiprogram for 2021-25 står det at partiet vil «legge til rette for et større innslag av private og ideelle aktører i utføringen av [offentlige] oppgaver». Konkret ønsker partiet blant annet å tilrettelegge for private barnehager, «innføre fritt valg av sykehjem der forholdene ligger til rette for det» og «øke bruken av private avtalespesialister». [2] Også lokale valgprogram lover å slippe private inn i en rekke velferdssektorer.

Høyres privatiseringspolitikk har møtt sterk motstand fra Arbeiderpartiet. Tonje Brenna har beskrevet ønsket om å kommersialisere velferden som den «største skillelinjen» mellom Høyre og Arbeiderpartiet, mens Jonas Gahr Støre har hevdet at Høyre i Bergen ønsker å «forby nye kommunale sykehjem». [3] Raymond Johansen argumenterte på sin side for at Høyres plan om å privatisere sykehjemmene i Oslo skaper «uro og usikkerhet» blant ansatte i eldreomsorgen, og advarte om at Høyre ønsket å slippe «store, multinasjonale selskaper» inn i tjenesteapparatet. [4]

Høyres konkrete privatiseringsprofil varierer dessuten betydelig mellom byer, uten at det alltid er tydelig hva som er årsaken til at privatisering er riktig ett sted og uønsket et annet. Resultatet er at det under valgkampen foregår en meta-diskusjon om hva Høyres privatiseringspolitikk i det hele tatt er, hvor venstresiden og fagbevegelsen har etterlyst konkrete svar på nøyaktig hva Høyre planlegger å privatisere og hvordan de vil gjøre det. [5]

Høyres retoriske strategi i privatiseringsspørsmålet kan ha en sammenheng med at privatisering er en splittende og til dels upopulær sak i befolkningen. En undersøkelse fra 2019 viste at over halvparten av befolkningen var mot profitt i velferden, inkludert 43 prosent av Høyres egne velgere. [6] En undersøkelse fra 2020 viser at folk har blitt mer negative til privatisering

siden starten av 2000-tallet, og at kun 10 prosent er «helt enig» i at offentlige oppgaver ville blitt løst bedre og billigere av private selskaper. [7] Dette er utfordrende tall for et Høyre som ønsker å befeste sin posisjon som Norges største parti.

Høyres dilemma er hvordan de skal forsvare en prinsipielt viktig sak for partiet i møte med politisk trykk fra venstresiden, en usikker opinion og et ønske om å etablere seg som et flertallsparti som folk flest ønsker å stemme på. Vi ser derfor at partiet benytter seg av en annen retorikk enn tidligere, noe som kan skape uklarhet i hvor partiet egentlig står i privatiseringsspørsmålet. Dette notatet skal derfor gi en analyse av fire hovedargumenter Høyres kandidater bruker for å forsvare privatisering av det kommunale tjenestetilbudet, og identifisere selvmotsigelser og svake punkter.

HVA ER ARGUMENTENE?

Vår gjennomgang viser at Høyres retorikk i privatiseringssaken er slående lik mellom kandidatene i Oslo, Bergen, Stavanger, Trondheim, Tromsø og Kristiansand. I denne delen vil vi gå gjennom fire hovedargumenter Høyre gjerne benytter seg av, før vi gir en kritisk analyse av den i neste del.

1. ALLE GODE KREFTER

«Å ta alle gode krefter i bruk [...] blir en hovedlinje i vår politikk dersom vi vinner valget til høsten», skriver Mathias Bernander, Høyres ordfører-kandidat i Kristiansand. [8] «Hovedforskjellen mellom oss og AP er at vi ønsker å ta alle gode krefter i bruk, også de private», mener Eirik Lae Solberg, byrådskandidat i Oslo. [9] Begrepet «alle gode krefter» blir brukt av Høyres kandidater i Bergen [10], Stavanger, [11] Trondheim, [12] Tromsø [13] og av partileder Erna Solberg. [14] «Alle gode krefter i bruk» er også tittelen på en rapport Høyre ga ut i juni 2023. Der argumenterer Høyre for at den norske velferdsmodellen «historisk sett [har] bestått av et samarbeid mellom offentlige, private og ideelle», og at det derfor ikke er privatisering, men profittfri velferd, som vil innebære en avvikling av det norske sosialdemokratiet. [15] Også de gode kreftene selv, altså næringslivet, bruker samme formulering: «I ei tid med rekordlange ventetider, bør alle gode krefter tas i bruk for å møte pasientbehovet,» skriver Anita Tunold, administrerende direktør i det private helseforetaket Aleris. [16] Konstituert administrerende direktør Karita Bekkemellem i NHO Geneo, har på sin side omtalt avkommersialiseringsutvalget som et «angrep mot den norske modellen», og et tegn på at Arbeiderpartiet forlater egen politikk for å tekkes Rødt og SV. [17]

Uttrykket «alle gode krefter» favner offentlige (ofte kommunale) tjenes- ter, ideelle stiftelser som Diakonhjemmet eller LHL, samt store og små private selskaper. Poenget med å omtale offentlige, ideelle og private aktører med én og samme betegnelse, er at det blir mindre rom for å diskutere forskjellene mellom dem. Framfor å snakke om kommersielle mot offentlige tjenester, og potensialet for konkurranse og konflikt som eksisterer mellom dem, blir heller spørsmålet om hvor mange vi vil invitere med inn på å løse Norges velferdspolitiske utfordringer. Slik kan man argumentere for privatisering

uten å bruke selve ordet, på en måte som også framstiller Høyre som åpne og inkluderende, og venstresiden som ekskluderende og lukket.

Samme idé ligger til grunn når politikere bruker betegnelsen «private aktører» for å sikte til både ideelle og kommersielle organisasjoner. Begge er private, og begge leverer kommunalt betalte velferdstjenester. Men bare de kommersielle tar fortjeneste på driften, altså privat profitt fra offentlige midler. Igjen flyttes ansvaret for å påpeke forskjellen over på venstresiden, som må forklare og forsvare at de ikke er mot ideelle stiftelser.

Hva og hvor mye Høyre ønsker å sette ut til kommersielle tjenester varierer fra kommune til kommune. Samtidig brukes «alle gode krefter»-retorikken også av kandidater som har en relativt nedtonet privatiseringsretorikk, for eksempel Kent Ranum i Trondheim og Anne Berit Figenschou i Tromsø. Her er det grunn til å være oppmerksom på «alle gode krefter»- retorikkens potensiale til å fortrenge det negative bildet venstresiden har lykkes å etablere av kommersielle velferdsprofitører. Dette kan bidra til å bygge ned velgernes motstand mot privatisering på sikt, uavhengig av hva som skjer etter at 2023s valgkamp er over.

2. PRIVATE LØSNINGER PÅ OFFENTLIGE PROBLEMER

Det er politisk enighet om at offentlig sektor står foran store utfordringer. Underbemanning og ressursmangel truer det offentliges evne til å tilby befolkningen tjenestene de har krav på. En sektor som har fått mye oppmerksomhet er fastlegeordningen. Nye arbeidsoppgaver, økte krav og en aldrende befolkning har økt fastlegenes arbeidsmengde betraktelig. Resultatet er at den gjennomsnittlige fastlegen – ifølge en un- dersøkelse fra 2018 – jobber 56 timer i uken. [18] I Bergen har tre av fire fastleger vurdert å slutte, i en by hvor én av fire fastleger er over 60 år, hvor 15 300 står på venteliste for å bytte fastlegen sin og hvor 1400 mangler fastlege helt og holdent.

For å løse Bergens fastlegekrise har Bergen Høyre foreslått at kommunen skal kjøpe tjenester hos firmaer som Dr. Dropin og Aleris. Christine Meyer og Marit Warncke, henholdsvis byrådsleder- og ordførerkandidat i Bergen Høyre, har argumentert for forslaget ved å vise til at fastlegemangelen vil få mange til å oppsøke et privat helsetilbud for egen regning. «I praksis betyr derfor fastlegekrisen en snikprivatisering», skriver Meyer og Warncke, som «langt fra alle har råd til […] Med andre ord rammer dette de som har minst, hardest». [19] For å unngå denne snikprivatiseringen burde det offentlige engasjere private aktører, noe som tross alt er bedre enn å ikke gi folk et tilbud i det hele tatt.

Verdt å merke seg i dette sitatet er at Høyre godtar venstresidens tradisjonelle hovedargument mot privatisering, nemlig at det vil bidra til økte klasseskiller i velferden. Framfor å forsvare privatisering på et prinsipielt grunnlag, for eksempel ved å si at folk burde være frie til å kjøpe bedre tjenester dersom de har lyst og mulighet, framstilles kommunal betaling av private aktører som nødvendig for å unngå privatisering. Med andre ord benytter Høyre seg av rød retorikk for å fremme blå løsninger, begrunnet med at fastlegeordningen står i en ekstraordinær situasjon som krever ekstraordinære tiltak.

Et eksempel på den samme retorikken finner vi i Trondheim. Der viser ordførerkandidat Kent Ranum til at eldre allerede kjøper ikke-helserelaterte tjenester fra private firmaer, for eksempel «hjelp til å handle, ta vasken før jul, skifte på senga, gå ut med søpla eller noen som har tid til en god kaffekopp og en prat». Problemet Ranum løfter fram er at disse tjenestene ikke er tilgjengelige for alle. «I dagens Trondheim er det et klasseskille mellom dem som har råd til å betale for slike tjenester, og de som ikke har det. Det synes vi er trist». [20]

I likhet med Meyer og Warncke velger Ranum å benytte seg av begreper man vanligvis forbinder mer med venstresiden enn med Høyre. Resultatet av en slik retorikk er at privatisering kan framstilles som løsningen på et problem både venstresiden og høyresiden er enige i, for eksempel klasseskiller, i stedet for en radikal omstrukturering av tjenesteapparatet.

3. VENSTRESIDENS IDEOLOGISKE SKYLAPPER

I valgkampen i 2023 har Høyre-politikere ofte argumentert for at venstresidens motstand til privatisering er ideologisk motivert. Et typisk eksempel finner vi i en kronikk skrevet av Mathias Bernander, Høyres ordførerkandidat i Kristiansand: «Regjeringen og venstresidens iver etter å gjøre hverdagen vanskeligere for private og ideelle aktører er motivert av ideologi. Vi vil fokusere på hva som er best for den enkelte innbygger i Kristiansand.» [21]

Samme poeng framføres i en kronikk av Anne Lindboe, Høyres ordførerkandidat iOslo:«Det er ikke så lett å forstå hvorfor symbolpolitikk og ensidig fokus på hvem som skal levere en tjeneste er viktigere enn kvaliteten på tjenesten og tilbudet til brukeren.» [22] I intervjuer har Lindboe anklaget Arbeiderpartiet for å ha ‘ideologiske skylapper’ i privatiseringssaken, et ord som også har blitt brukt av Kristiansand-partifelle Oda Oline Omdal. [23]

I forlengelse av dette snakker Høyre gjerne om at de vil prioritere «brukeren over systemet», med antydning om at Arbeiderpartiet og de andre venstrepartiene er mer opptatt av tjenestens form enn tjenestens inn- hold: «Der venstresiden er mer opptatt av hvilke systemer som behandler pasientene, er vi opptatt av hvilke behandlinger som pasienten mener er best for seg,» skriver Kornelius Vold i Rogaland Unge Høyre. [24]

Essensen i denne argumentasjonen kan oppsummeres som følger: For brukeren er det likegyldig om tjenesten er levert av en offentlig eller en privat tilbyder. Så lenge private aktører kan levere like gode tjenester som det offentlige, og det finnes gode rutiner for innsyn og kontroll, kan det kun være ideologiske årsaker til at man ikke ønsker å slippe til private aktører. Implikasjonen blir dermed at venstresiden ser velferdsstaten fra perspektivet til den byråkratiske prinsipprytteren som vil presse sine løsninger over på andre. Høyres kandidater er derimot pragmatiske, praktiske og fleksible, og ser velferdsstaten fra perspektivet til brukere som bare ønsker så gode tjenester som mulig. Effekten er at man avpolitiserer partiets eget ståsted (sunn fornuft) samtidig som at man politiserer motstanderens (ideologisk venstrepolitikk).

4. VALGFRIHET, MANGFOLD OG INNOVASJON

Mangfold, valgfrihet og innovasjon er vanlige honnør-ord som Høyre bruker delvis som begrunnelse for og delvis som beskrivelse av privatisering. «For Høyre er det ikke viktig hvem som driver sykehjemmet eller hjemmehjelpen, men at hver bruker får et tilbud som er tilpasset seg og sine behov. Da trenger vi mangfold av tjenester, slik at alle gode krefter kan slippe til og jobbe for å levere bedre tjenester», skriver Høyre på sine nettsider. [25] Beskrivelsen inneholder «pragmatismen» og «alle gode krefter» beskrevet over, men også «mangfold» som går igjen i Høyres begrunnelse for såkalt fritt brukervalg av helsetjenester.

Betydningen av mangfold og valgfrihet begrunnes på ulike måter. Et typisk argument finner vi i en kronikk av Anne Lindboe: «Vi i Oslo Høyre mener eldreomsorg handler om valgfrihet og verdighet. Valgfrihet både for de som er i stand til å velge selv, og for de som skal velge blant ulike tilbud for de en er glade i. Valgfrihet handler om selvfølelse og verdighet». [26] Her insisteres det på en sammenstilling mellom verdighet og valgfrihet, hvor muligheten til å kunne velge mellom ulike aktører i seg selv beskrives som styrkende for individets selvfølelse. Mangfold begrunnes også med henvisning til kvaliteten i tjenestetilbudet. Erna Solberg har for eksempel uttalt at «det er kvalitet, det er mangfold, som er begrunnelsen for at vi skal ha [private aktører som

supplement]. Det er fordi vi ser at vi får ulike typer tilbud, vi får en positiv konkurranse om å jobbe på nye måter. Det er det vi er ute etter når vi ønsker å ha flere private og ideelle innslag». [27]

Tradisjonelt sett har valgfrihet, mangfold, innovasjon og lignende honnørord gjerne stått i kjernen for Høyres privatiseringsretorikk. [28] Dette motivet er også til stede i årets valgkamp, men ser etter vårt syn ut til å ha blitt nedtonet sammenlignet med tidligere i år. En mulig grunn til dette er at valgfrihetsargumentet er vanskelig å forene med de andre argumentene vi har gått gjennom. I neste del skal vi tydeliggjøre dette spriket i Høyres argumentasjon, og hvordan det kan utnyttes av venstresiden.

ANALYSE

Til nå har vi sett at Høyres kandidater gjerne bruker fire hovedargumenter for å privatisere velferdstjenestene i kommune- og fylkesvalgkampen 2023: «Alle gode krefter»; Private løsninger på offentlige problemer; venstresidens ideologiske skylapper og valgfrihet, mangfold og innovasjon. I denne delen skal vi gi en kritisk analyse av disse argumentene og forholdet mellom dem, og vise hvordan de kan utfordres fra et venstre-sidestående.

VALGFRIHET UTEN REELLE ALTERNATIVER?

En hovedstrategi for Høyre i 2023-valgkampen har vært å framstille forskjellen mellom offentlig og privat drift som et rent teknisk spørsmål som egentlig ikke påvirker innholdet i tjenesten. Valgfrihet, mangfold- og innovasjons-argumentet skiller seg ut i denne sammenhengen, fordi det her er nettopp *forskjellen* mellom ulike typer tjenester som vektlegges. Valgfrihet forutsetter at det finnes reelle alternativer å velge mellom. Dersom alle velferdstilbudene er fullstendig identiske, er det heller ikke et gode i å kunne velge mellom dem.

Argumentet om valgfrihet innebærer altså en innrømmelse om at privatisering kommer til å skape større variasjoner i tjenesteutvalget. Dette bryter med Høyres argumentasjon om at offentlig/privat-skillet er uten betydning for brukerne. Det bryter også med det sosialdemokratiske prinsippet om at alle skal få samme tilbud uansett hvor man henvender seg, som man blant annet finner i helse- og omsorgstjenestelovens formulering om at kommunen plikter å sikre et «likeverdig tjenestetilbud». [29] Å organisere for eksempel eldreomsorgen rundt målet om mangfold risikerer å bryte med denne likeverdigheten, spesielt om mangfoldet skal sikres av private aktører som kan ha større interesse for å etablere seg visse steder enn andre. Det er også uklart hvordan målet om mangfold skal kunne forenes med den graden av standardisering som kreves for å sikre lik kvalitet mellom ulike tjenestetilbydere. Spørsmålet blir hvor konsekvent Høyres argumentasjon er, og hvor stort mangfold innslipp av private aktører egentlig vil innebære hvis partiet får gjennomslag for sin politikk.

ER VALGFRIHET ALLTID ET GODE?

Samtidig som løfter om å kunne velge mellom forskjellige tilbud kan ha en umiddelbar appell, kan man stille spørsmål ved om hvor attråverdig valgfrihet virkelig er for mennesker med behov for pleie og omsorg. Står man i en vanskelig livssituasjon, for eksempel preget av sykdom eller skade, kan det å måtte sette seg inn i en katalog av ulike tilbydere like gjerne oppleves som en belastning enn som et gode. I den svenske eldreomsorgen viser forskningen for eksempel at brukere av eldreomsorgen gjerne har kognitive og fysiske begrensninger som gjør det vanskelig for dem å være en 'rasjonell' velferdsforbruker, og at svært få aktivt benytter seg av valgmulighetene de har. [30] Om en snur på det, kan tryggheten om at det finnes et helhetlig og godt offentlig tilbud framstå som mer attraktivt enn risikoen for å velge 'feil' i en jungel av tilbud. Dersom man forutsetter at profittorienterte aktører trolig vil bruke energi på å påvirke 'kunden' til å velge sin tjeneste, er det grunn til å tro at økt 'mangfold' av leverandører også vil gjøre apparatet mer uoversiktlig og komplisert. For innbyggere som ønsker et mer mangfoldig tilbud, så er det ingenting i veien for at det offentlige selv skaper et variert tjenestetilbud til brukerne.

ER ALLE KREFTER LIKE?

I forrige del så vi at Høyre gjerne argumenterer for at utfordringer i velferdsstaten innebærer at vi må slippe «alle gode krefter» inn i velferden. Begrepet «alle gode krefter» har som funksjon at det tilslører det grunnleggende skillet mellom aktører som motiveres av profitt og aktører som ikke gjør det. Offentlige, ideelle og private aktører framstilles som konkurrerende leverandører av den samme grunnleggende tjenesten, som om det er et likegyldig spørsmål om tjenesten skal levere avkastning til private eiere eller ikke. I virkeligheten er det en stor forskjell mellom ikke-kommersielle organisasjoner og kommersielle bedrifter. Den viktigste av disse er at kommersielle bedrifter av prinsipp må prioritere lønnsomhet over andre hensyn, mens ikke-kommersielle organisasjoner står fritt til å vektlegge andre forhold. I motsetning til hva Høyre iblant framstiller det som, er ikke dette et rent formelt spørsmål, men vil også påvirke innholdet og produksjonen av tjenesten, for eksempel hvis man nedbemanner av økonomiske hensyn.

«Alle gode krefter»-argumentet underdriver også de mulige virkningene av å innføre konkurranse i velferdssektoren. Satt på spissen kan vi si at Høyre framstiller valget om å privatisere som et valg mellom pose og sekk på den ene siden, eller kun pose på den andre. Venstresiden vil kun «slippe til» en type tilbud, Høyre vil ha flere. På denne måten fremstilles privatisering som klassisk vinn-vinn-politikk, som man må være ideologisk forblindet for å ville motsette seg. Denne argumentasjonen tilslører at konkurranse også er et

nullsumspill. Konkurranse innebærer at ulike aktører – nettopp – konkurrerer om de samme kundene, ressursene og arbeiderne. Er man i en konkurransesituasjon, vil man som regel alltid ha interesse av å spise seg inn i konkurrentens andeler, med det ultimate målet om å konkurrere motparten helt ut av markedet. Konkurranse innebærer også at ulike aktører må tilpasse seg hverandre, ikke minst når det kommer til lønns- og arbeidsforhold. I Oslo har ansatte som tidligere jobbet i private sykehjem opplevd å få langt bedre betalt når sykehjemmene ble tatt over av kommunen. I andre tilfeller er det private som gir bedre lønns- og arbeidsvilkår og dermed trekker helsepersonell ut av det offentlige og over i det private, gjerne i noen få spesialiserte nisjer som gynekologi eller hudpleie. Opprettelsen av et kompetitivt velferdsmarked vil derfor trolig ha en effekt på det offentlige tjenestetilbudet, framfor å medføre en uproblematisk «vinn-vinn»-situasjon hvor brukerne kan få i både pose og sekk.

HVOR KOMMER OVERSKUDDET FRA?

Som nevnt er kommersielle firmaer i utgangspunktet nødt til å gå med overskudd, mens offentlige tjenester kan gå i null eller til og med drive med tap. Dette innebærer at kommersielle tjenester i utgangspunktet alltid vil være dyrere enn en tilsvarende tjeneste fra det offentlige, fordi budsjettet i tillegg til driftsutgifter også må inneholde en avkastning til eierne. Dersom det for eksempel koster tjue millioner å drifte et sykehjem, må inntektene være på over tjue millioner for at det skal være lønnsomt å drive fra et kommersielt perspektiv. Fordi inntektene betales av statsbudsjettet, innebærer det i praksis at staten må betale de private aktørene mer enn driften reelt sett koster.

Tradisjonelt sett finnes det tre muligheter for å øke profitt i det kommersielle næringslivet: Man kan sette opp prisen, man kan lønne de ansatte mindre og man kan effektivisere driften (for eksempel gjennom teknologi eller ved å ansatte færre folk). Tidligere har vi sett at Høyre ikke mener at det skal være nødvendig for den enkelte å kjøpe bedre tjenester ut av egen lomme. Om vi legger til grunn at det offentlige ikke skal betale mer for private leverandører enn det ville ha kostet å organisere driften selv, vil det derfor være umulig å realisere profitt på prisheving.

Høyre har også slått fast at det ikke skal være mulig for de private å kutte i lønns- og pensjonsutgifter. [31] Utspillet er sannsynligvis et svar på omfattende dokumentasjon på at privatisering, både i Europa og i Norge, gjerne presser lønns- og arbeidsbetingelsene nedover. [32] Dersom vi forutsetter at de private ikke skal si opp store deler av arbeidsstyrken eller bruke mindre tid per

bruker, noe som ville vært uklokt gitt at velferds- sektoren allerede sliter med bemanning og tidspress, vil det derfor være vanskelig å hente noe særlig overskudd på lønn. Den eneste profittmuligheten som da står igjen, blir effektivisering av de resterende 20 prosentene. Dette er penger som gjerne brukes på bygg, elektrisitet, medisinsk utstyr, mat, og lignende. Gitt at det offentlige allerede er pålagt å effektivisere driften så mye som mulig, er det i beste fall uklart hvilke grep som skal kunne tas for å omgjøre utgifter til profitt uten at kvaliteten reduseres.

Samtidig som at Høyre gjerne hevder at private kan drive mer effektivt, er de ofte vage på nøyaktig hvordan private skal kunne drifte på en måte som både er billigere og (helst) bedre enn det tilbudet vi allerede har. Grunnen til dette er at potensialet for profitt i den velferdsmodellen Høyre ser for seg antageligvis er svært begrenset. Et nærliggende spørs- mål blir derfor hvor overskuddet egentlig skal komme fra.

t dette ikke bare er et teoretisk problem, ser vi når private selskaper legger ned velferdstilbud dersom de ikke er lønnsomme nok. På Nesodden skal for eksempel tre av tolv private barnehager legges ned i løpet av 2023, noe som betyr at totalt 70 barnehageplasser forsvinner. [33] I Stavanger trakk det svenske selskapet Attendo seg ut etter to års drift. Selskapet uttalte da at «det saknas förutsättningar för privata företag att utveckla långsiktigt bärkraftig verksamhet inom äldreomsorgen i Norge». [34]

Når kommersielle selskaper legger ned fordi det ikke er lukrativt nok, må det offentlige inn for å sikre tilbudet som befolkningen trenger og har krav på. Et særlig tydelig eksempel er Vinderen sykehjem, som Oslo kommune måtte overta på under én uke da de private driverne brått slo seg konkurs. [35] Slike hendelser vil med all sannsynlighet medføre høyere kostnader enn det offentlige bare hadde levert tilbudet hele veien. Til dette kan man legge til kostnadene det vil medføre å etablere et byråkrati som er i stand til å etterfølge at de ulike private tilbyderne leverer gode nok tjenester.

KONKLUSJON

Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2023 representerer en ny politisk situasjon for Høyre. Historisk sett har partiet representert interessene til næringslivet, mens Arbeiderpartiet – som Norges største parti – har basert seg på den brede folkeopinionen. Inn mot kommunestyre- og fylkestingsvalget har Høyre imidlertid etablert seg som Norges største parti på meningsmålingene. Samtidig ser vi et skifte i Høyres privatiseringsretorikk, hvor det å introdusere kommersielle aktører nå begrunnes som en måte å bevare den norske modellen, få ned klasseskillene og unngå «snikprivatisering». Retorikken om «alle gode krefter» brukes også i kommuner hvor privatisering ikke står på Høyres umiddelbare dagsorden. Dette kan antyde en langsiktig strategi om å endre oppfatningen av privatisering ved å tilsløre forskjellen mellom offentlige og kommersielle aktører. Framfor å kjøre en offensiv privatiseringspolitikk i denne omgang, holder man derfor døra på gløtt for kommersielle tilbydere på lang sikt.

Manifests analyse er at disse argumentene viser en ambisjon om å snu om på den vanlige rollefordelingen i privatiseringsdebatten. Tradisjonelt sett er det høyresiden som har ønsket å forandre og bygge ned velferdsstaten, mens venstresiden har stått for bevaring og utbygging. I Høyres nye virkelighetsbeskrivelse er det derimot kampen om fortsatt profittfri velferd som framstår som et ideologisk eksperiment, og kommersialisering som en videreføring av den norske modellen. Det er derfor viktig at venstresiden er i stand til å unngå denne retoriske manøveren, og at man fortsetter å tydeliggjøre hvor viktig forskjellen mellom profittfri og kommersiell velferd er for hverdagen til både brukere og ansatte. I denne forbindelse kan det være smart å peke på alt Høyre velger å ikke si, for eksempel de mange kontroversielle erfaringene med kommersielle velferdsaktører i Norge og i utlandet. [36]

Noter og referanser

1. «Høyres valgløfte: Mer privat velferd i storbyene», Nettavisen.no, 22.11.22
2. Høyres partiprogram 2021-2025.
3. «- Skal snakke om de nære ting », dagbladet.no, 22.5.23 og «Støre hevder Bergen Høyre vil forby nye kommunale sykehjem», bt.no, 4.5.23
4. «Mener Høyre-toppens utspill skaper uro blant ansatte: – Ikke greit», dagsavisen.no, 26.5.23
5. «Krever svar fra Høyre: – Hvilke sykehjem skal privatiseres?» dagsavisen.no, 25.5.23
6. «Ny undersøkelse: Over halvparten mot profitt i velferden» fagbladet.no, 18.7.19
7. «Ny undersøkelse: Flertallet har mistet troen på privatisering», vg.no, 6.10.20
8. «Sitter Høyre stille i båten?», fvn.no, 09. 5.2023
9. «Klare for ny kamp om hovedstaden», aftenposten.no, 22.1.23
10. Politisk kvarter, nrk.no, 27.4.23
11. «Jonas Gahr Støres oppsiktsvekkende angrep på helsetjenesten», aftenbladet.no, 9.5.23
12. Trondheim Høyres bystyreprogram 2023-2027
13. «Støre bommer – vi må slippe alle gode krefter til» framtidinord.no, 16.5.23
14. «Erna Solberg: – Vi vil ta alle gode krefter i bruk» hoyre.no, 4.6.23
15. «Alle gode krefter i bruk – En kamp for den norske velferdsmodellen» Høyre 2023.
16. «Anita Tunold: Hvilken helsekrise er størst og viktigst?» alltinget.no, 26.4.23
17. «Nullprofitt-utvalget: - Et angrep mot den norske modellen» nhogeneo.no
18. «Fastlegekrisen – mer enn én krise» dagensmedisin.no 25.8.22
19. Debatt: – Å hyre private leger i en periode er bedre enn alternativet» bt.no, 26.3.23
20. «Ranum: - På tide å prøve noe nytt etter 20 år med Ap-styre», adressa.no, 22.3.23
21. «Vi vil mer for Kristiansand» fvn.no, 26.12.2
22. «Høyres valgløfte: Mer privat velferd i storbyene» nettavisen.no, 22.11.22
23. «Høyres ordførerkandidat: – Ekstremt alvorlig at det må et avisoppslag til før byrådet reagerer», ao.no, 16.11.22; «Høyres valgløfte: Mer privat velferd i

storbyene» nettavisen.no, 22.11.22; «Krise for samfunnets sårbare», Fædrelandsvennen 20.12.22

24. Kornelius Vold, 1. nestleder Rogaland Unge Høyre «Vi må tilby et mangfold av tjenester», aftenbladet.no 07.12.2022
25. Eldreomsorg. Hoyre.no, lest mai 2023.
26. Anne Lindboe, "Vet AP hva som er best for deg?", Dagsavisen 21.12.2022
27. Politisk kvarter, nrk.no 12.06.2023
28. Anne Siri Koksrud Bekkelund: «Holdninger til private aktører i velferden», Civita-notat nr. 12:2017
29. Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester, § 1-1
30. Bettina Meinow, Marti G. Parker, Mats Thorslund: Consumers of eldercare in Sweden: The semblance of choice, in Social Science & Medicine, Volume 73, Issue 9, 2011
31. Erna Solberg i Politisk kvarter, nrk.no 12.06.2023
32. Cahtrine Strindin Amundsen, 2023, Den internasjonale velferdsprofitten og bendelormøkonomien. For Velferdsstaten.
33. «Tre av tolv private barnehager i kommunen legger ned» barnehage.no, 23.3.23
34. Attendo avyttrar verksamheten i Norge», 2.6.20
35. «Kommentar: Tilbake på anbud» velferdsstaten.no, 24.5.23
36. Cahtrine Strindin Amundsen, 2023, Den internasjonale velferdsprofitten og bendelormøkonomien. For Velferdsstaten.